

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית
הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

עלון 33

שנת ה'תשע"ט

בְּמִדְבָּר

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא" (נחמיה ח', ח')
הגייה נכונה והסבר לתורה ולמפרשיה

מניין הימים בחודש

(א, א) בְּאֶזְרָה לְזֹרֵעַ הַשָּׁנִי

במניין הימים בחודש יש להשתמש במספר מונה זכר (אחד, שנים, שלושה וכו') ולא במספר סודר (ראשון, שני, שלישי וכו').

דוגמה לשימוש שגוי: ראשון לחודש.

המספר הסודר כתואר הפועל / תואר השם

(ב, ט) רֵאשִׁיטָה יִסְעוּ

(ב, טז) וַיִּשְׁנִים יִסְעוּ

(ב, כד) וַיִּשְׁלְשִׁים יִסְעוּ

(ב, לא) לְאֶזְרָה יִסְעוּ לְדֹלֵיהֶם

אבן-עזרא מפרש כד: "ושנים: תאר השם"

אפשרות נוספת: היות שהמספר הסודר בפסוקים אלה מתייחס לפעולת הנסיעה, ניתן להתייחס אליו גם כתואר הפועל.

השורש פק"ד

שורש זה מופיע בפרשתנו בשתי משמעויות: מניין (ספירה) ומינוי.

לשון מניין (ספירה)

(א, א) ... תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאֹתָם...

ובתרגום אונקלוס: ... תִּמְנֹנֵן יִתְהוֹן לְחִילֵיהוֹן ...

ומדוע משתמשת התורה בשורש זה לספירה?
רמב"ן: וכאשר ציוה למנות את ישראל יאמר 'תפקדו אותם' לרמוז שלא יספרם, רק שיתנו כופר נפשם מחצית השקל, ובהם ישגיח וידע מספר העם.

לשון מינוי

וְאַתָּה הַפְּקֵד אֶת־הַלְוִיִּם... (א, ב)

רש"י: "ואתה הפקד את הלוים. פתקגומו "מני", לשון מנוי שקרה על דבר שהוא ממנה עליו, כמו "ויפקד המלך פקידים" (אסתר ב').

וְאַתָּה־אֶהְרֵן וְאַתָּה־בְּנֵי תִפְקְדוּ... (ג, ו)

רש"י: "ואת אהרן ואת בניו תפקד. לשון פקידות, ואינו לשון מנין".

פעלים מהשורש פק"ד

בנין קל: פָּקַד, תִּפְקְדוּ, תִּפְקְדוּ, פָּקַד, וַיִּפְקְדוּ

בצירוף כינוי המושא: וַיִּפְקְדוּם - פקד אותם; תִּפְקְדוּם - תפקוד אותם.

בנין הפעיל: הִפְקִידוּ

בניין "מיוחד"

וְהַלְוִיִּם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹכָם (א, מז)

אבן עזרא: התפקדו - משני בנינים, כי הוא בנין התפעל, ועם בנין שלא נקרא שם פועלו.

ר"ע ספורנו: לא התפקדו - לא הופקדו ע"י הפוקדים ולא התפקדו מעצמם...

מלבי"ם: לא התפקדו בתוכם - וכבר פי' ר"ע ספורנו שמלת התפקדו בא מורכב מן הופעל והתפעל, שר"ל שלא הופקדו משה ונשיאי המטות ולא התפקדו מעצמם שימסרו מעצמם חשבון מנינם כי הבינו מעצמם שהם לא יבואו במנין זה.

בעברית של ימינו בניין זה נקרא בניין "חוזר".

שמות מהשורש פק"ד

צורת הנפרד ברבים: הַפְּקָדִים

בצירוף כינוי שייכות: פְּקָדֵיהֶם, פְּקָדָיו, פְּקָדָיו

בצירוף סמיכות: וּפְקָדֵת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מִרְרִי

השורש יל"ד

השורש יל"ד שייך לגזרת נפ"ו – נחי פ"ו. (בגזרה זו נמצאים שורשים שהאות הראשונה שבהם היא יו"ד/וי"ו).

שם העצם בנטיית שייכות: הַתּוֹלְדֹתֶם

פועל בבניין התפעל – מופיע בפרשתנו, פעם אחת ויחידה בתנ"ך: "וַיְתִילְדוּ עַל-מִשְׁפּוֹזֹתֶם לְבַיִת אֲבוֹתֶם" (א, יח)

ולכן מבאר רש"י: ויתילדו על משפחתם. הביאו ספרי יחוסיהם ועלי חזקת לדתם, כל אחד ואחד להתייחס על השצט

וכך פרשו ה"שפתי חכמים": הוצרך לפרש כן לפי שמלת ויתילדו הוא מבנין התפעל שעומד בעצמו, ואם היה כמשמעו מלשון לידה היה משמע שהולידו את עצמם, לכן פירש 'שהביאו' שהם עצמם הביאו את ספריהם וכו'.

מילה בפרשה

(א, יז) וַיִּקְזוּ מִשֵּׁהָ וְאֶהָרָן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת

תרגום אונקלוס: דַּאֲתַפְרְשׁוּ בְּשֵׁמָהָן

אבן עזרא: נקבו – שהם מפורשים, כמו: אשר פי ה' יקבנו (ישעיהו סב, ב).

פועל סביל בבנין נפעל ולא בבנין פיעל.

הדגש באות קי הוא דגש משלים עקב הידמות האות ני של השורש נק"ב.

אם כן, משמעות הפסוק היא: האנשים האלה (ראשי השבטים) אשר התורה נקבה בשמותיהם בפסוקים שלעיל.

(ג, מט) ויקחו משה את כסף הפרדים

אבן עזרא: פרדים – במ"ם תחת נו"ן, כמו: גרשון (במדבר ג, יז) – גרשום (דה"א ו, א).
הכתב והקבלה: ובא במ"ם, כי הנו"ן מיוחד לנקבות בכל הפעלים והשמות, וכאן שאין הפדיון רק לבכור זכר נפלה הנו"ן ובא המ"ם במקומו, וכן בבנות צלפחד נאמר נתן תתן להם, ובבנות יתרו ויבאו הרועים ויגרשום, הוא מטעם זה כמש"ש. (ושם כתב: להורות שלא היו הגירושין מסבת הבנות עצמן כי אם מסבת אביהן).

משפּרת

(ג, ז) ושמרו את-משפּרתו ואת-משפּרת כל-העדה...

רש"י: ושמרו את משפּרתו. כל מנוי שְׁהָאֲדָם מְמַנָּה עָלָיו וּמְטַל עָלָיו לְעִשׂוֹתוֹ קְרוּי מְשֻׁמְרָת זְכָל הַמְּקָרָא וּבְלָשׁוֹן הַמְּשָׁנָה, כְּמוֹ שְׁאֵמֹר צְבָגְתָּן וְתָרַשׁ "וְהִלַּח אִין מְשֻׁמְרָתִי וּמְשֻׁמְרָתְךָ שָׁוָה" (מגילה י"ג), וְכֵן מְשֻׁמְרֹת כְּהֵנָּה וְלֹאֵיהָ.

שם מהשורש שמ"ר במשקל מקטלת.

למשקל זה משמעויות שונות, למשל: מכשירים – מְסַנְנָת. אבל גם: מְסַגְרָת, מְשַׁבְּצָת.

למד לשונך

על ידו או על ידיו?

(ב, יז) ... כְּאִשֶּׁר יִזְנֶנּוּ כֵּן יִסְעוּ אִישׁ עַל-יָדוֹ לְדַלְיָהֶם

בפסוקנו נכתב צירוף היחס "על ידו", שזוהי נטייה של הצירוף "על יד", במשמעות של תיאור מקום. בצירוף יחס זה המילה "יד" מופיעה ביחיד ולכן בכל הנטייה היא ביחיד. למשל: על יָדִי, על יָדוֹ.

אך בבואנו לתאר כלי, אמצעי או מתווך נשתמש בצירוף היחס "על יָדִי" (מהמילה ידיים) ולכן בכל הנטייה תופיע הצורה ברבים: על יָדֵי, על יָדֵי, על יָדֵיה וכו'.

אחרי או אחוריי?

(ג, כג) מִשְׁפּוֹזֹת הַגְּרִשָּׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יִזְנֶנּוּ יָמָה

אבן עזרא: אחרי המשכן – כמו: אחורי, וכן: אחור וקדם (תהלים קלט, ה)

כלומר, שתי המילים משמשות לציון מיקום.

דוגמה למילה "אחורי": "מקום היה אחורי בית הכפורת ששם בודקין ייחוסי כהונה" (ספרי במדבר)

המילה אַחֲרֵי משמשת גם לציון זמן "אַחֲרֵי מוֹת".

המילה ימאחורי היא למעשה צירוף של שתי מילים: מילת היחס ימני ושם העצם אַחור בצורת רבים.

מִזְלָג – הַמְזַלְגָת – מְזַלְגוֹת

(שמואל א ב, יג) וְהַמְזַלְגַּת שֵׁלֶשֶׁת־הַשָּׁנִים בְּיָדוֹ

ובפרשתנו (ד, יד) אֶת־הַמְזַלְגָּת

צורת הריבוי של משקל מְקַטֵּל היא מְקַטְלִים או מְקַטְלוֹת.

לפנינו צורת ריבוי יוצאת דופן והיא דומה לריבוי של מְקַטְלָה, כמו במילה הַמְזַרְקוֹת.

זו הסיבה לכך שבימינו אפשר להשתמש בשתי צורות הריבוי – מְזַלְגוֹת או מִזְלָגוֹת.

טעמי המקרא בשירות התחביר

שמות ראשי המטות

לְרֵאשֵׁי בְּנֵי אֶלְיָצוֹר בֶּן־שִׁדְיָאוֹר

לְיִשְׁשָׁכָר זֵתָאֵל בֶּן־צוּעָר

בציון שמות ראשי המטות אפשר לראות מבנה אחיד של הפסוקים: ראשית ציון שם השבט מוטעם בטעם מפסיק – זקף גדול או זקף קטן ואחריו שמו של ראש השבט.

שמות בני אהרן

(ג, ב) וְאֶלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־אֶהֱרֹן הַבְּכֹר | נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר

למי מתייחסת המילה יהבכרי?

"בעל הטורים": אהרן הבכור נדב – יש פסיק בין הבכור לנדב לומר שאינו חוזר על נדב כי נדב מת בלא בנים ואין נפקותא בבכורה שלו אלא חוזר על אהרן שהוא הבכור למשה.

משך חכמה: הנה יש פסיק, וכאילו אמר אהרן הבכור. ועיין בבעה"ט. או בכור לנבואה, שנתנבא במצרים, כמפורש ביחזקאל...

לפי דברי בעל הטורים, יש לקרוא כד: "בְּנֵי-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן". המילה בכור היא לואי/תמורה לאהרן. שמות בני אהרן מוטעמים בטעמים מפרידים כיוון שזוהי רשימה של שמות.

רש"י הירש: הבכור נדב, ואביהוא, אלעזר ואיתמר – פיסוק טעמי המקרא כאן יוצא דופן. הרי זה כאילו הסיפור משתהה קמעא מתוך כאב בנדב, ולאחר מכן באביהוא, ולבסוף ממהר ומוסיף את אלעזר ואיתמר.

על פי פירוש זה המילה 'בכורי' היא הנושא ונדבי הנשוא.

היכן חנו בני לוי?

(א, כג) **בְּשֵׁפֹזוֹת הַגֵּרֶשְׁנִי אֲזוּרֵי הַמִּשְׁכָּן יִזְוּוּ יְמֵה:**

(א, כט) **בְּשֵׁפֹזוֹת בְּנֵי-קֹהֵת יִזְוּוּ עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה:**

(א, לה) **וְנִשְׂיָא בְּיַת-אָב לְמִשְׁפּוֹזוֹת מְרָרֵי צְוּרִיאֵל בֶּן-אֲבִיוּוִיל עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן יִזְוּוּ צְפָנָה:**

הכתב והקבלה: שינה בעל הטעמים בבני קהת, מבני גרשון ומררי, כי בהם חיבר פעל 'יחנו' עם מקום תחנותם, אחרי המשכן יחנו, על ירך המשכן יחנו צפונה, וכאן הפסיק פעל 'יחנו' באתנה.

ואפשר לרמז בא על שנמשכו בני קהת אחר עדת קרח במחלוקת הכהונה (ערש"י כאן), וכאילו ביזו הקדש והמקדש, וכבוד המשכן בקלון המירו, לכן הפריד מקום תחנות המשכן מחנייתם, להורות שאינם ראויים להיות שכני ירכתי המשכן.

גיבויים וביטויים

(ג, ד) **וַיָּמָת זָרָב וְאָבִיהוּא לִפְנֵי ה' בְּהִקְרָבָם אֵשׁ זָרָה**

אש זרה – הקרבת קורבן (אש) שאינו רצוי.

בהשאלה: מעשה לא רצוי.

להארות, הערות והצטרפות לרשימת התפוצה: byad-halashon@gmail.com